

Robert Luis Stivenson
**Ostrvo glasova
i druge priče**

Preveo

MILAN MILETIĆ

Prenočište: priča o Fransoa Vijonu

Bilo je to krajem novembra 1456. godine. Sneg je neumoljivo prekrivao Pariz; povremeno bi udario vetar i raznosio ga kao leteće vrtloge; povremeno bi nastupio zastoј i pahulje bi, jedna za drugom, padale iz tmine noćnog vazduha, kružeći nećujno i beskrajno. Provirujući ispod mokrih obrva, sirot svet pitao se odakle sve to dolazi. Tog poslepodneva, nadomak prozora krčme, gospodin Fransoa Vijon ponudio je mogućnost: zar nije to paganski Jupiter bljuvao guske na Olimp? Ili su se to sveti anđeli linjali? A on je bio samo siroti magistar filosofije, nastavljao bi; i budući da se pitanje donekle odnosilo na božanstvo, nije se usuđivao da ponudi zaključak. U čast te lakrdije i grimasa koje su uz nju išle, luckasti, stari sveštenik iz Montaržija, jedan iz društva, poručio bocu vina mladoj bitangi, zaklinjući se u svoju sedu bradu da je, u Vijonovim godinama, bio isto takvo bestidno pseto.

Vazduh je bio hladan i oštar, ali ne naročito ispod tačke mržnjenja; pahulje krupne, vlažne i lepljive. Ceo grad bio je u belom. Vojska bi mogla da maršira s kraja na kraj, a da nijednim korakom ne pozove na uzbućnu. Ako je na nebu i bilo okasnelih ptica, one su ostrvo videle kao veliku belu krpu, a mostove kao vitke, bele grede na crnoj osnovi reke. Visoko gore, снег se nakupljao po ukrasima na gotskim prozorima tornjeva ka-

tedrale. Mnoge niše bile su zatrpane do vrha; mnoge statue natakle su dugačak beo šešir na svoje groteskne, to jest svetiteljske glave. Himere na slivnicima pretvorile su se u velike veštačke noseve, oklembesene pri vrhu. Podgrednjaci su bili poput uspravnih jastuka nabreklih s jedne strane. Kad bi dunuo vetar, začulo bi se potmullo fijukanje oko crkvene ograde.

Groblje Sen-Žan dobilo je svoju porciju snega. Svi grobovi bili su dobro prekriveni; šiljati beli krovovi kuća stajali su okolo u svečanom stroju; pristojni građani odavno su bili u krevetima, s noćnim kavicama na glavama po uzoru na svoje kuće; nigde okolo nije bilo nikakvog svetla osim jedva vidljivog tračka iz svetiljke koja se klatila, viseći u pevnici crkve; a kad bi se zanjihala, bacala je senke tamo-amo. Bilo je blizu deset sati kad je patrola pošla s helebardama i fenjerom; ljudi su trljali ruke da se zagreju i nisu primetili ništa sumnjivo na groblju Sen-Žan.

Ipak, tu se, oslonjena o zid groblja, nalazila kućica koja je u toj oblasti zahvaćenoj hrkanjem i dalje bila budna, i to u nečasnu svrhu. Nije bilo mnogo toga što bi je spolja odavalo; tek stub vrele pare na vrh dimnjaka, parčence krova na kojem se sneg topio i nekoliko napola izbrisanih otisaka stopala na vratima. Ali unutra, s one strane prozorskih kapaka, gospodin Fransoa Vijon, pesnik, i nekoliko onih iz lopovske bratije s kojom se vucarao, prekraćivali su noć uz bocu.

Velika gomila užarenog pepela bacala je snažan i rumen sjaj sa zasvođenog ognjišta. I tačno ispred se Don Nikolas, pikardijski monah, raskrećio zadigavši skute svoje haljine, a debele razgolićene noge okrenuo prijatnom izvoru topline. Njegova široka senke presecala je prostoriju nadvoje; a svetlost žara širila se samo po bo-

kovima njegovog ogromnog tela i obasjavala baricu između njegovih raširenih nogu. Lice mu je imalo onaj pivski, nagnječen izraz nepopravljive ispičuture; bilo je prekriveno spletom zakrčenih vena, u običnim okolnostima rumenih, ali sada svetlo ljubičastih, jer iako je leđa okrenuo vatri, hladnoća ga je štipala s druge strane. Kukuljica mu je napola spala i oblikovala neobičnu izraslinu na obe strane volovskog vrata. I tako se on, gunđajući, raskrećio i senkom svog gojaznog tela presecao prostoriju nadvoje.

S njegove desne strane, Vijon i Gi Tabari šćućurili su se nad parčetom pergamenta; Vijon je sastavljao baladu koju će nazvati „Balada o pečenoj ribi“, a Tabari je preko ramena trtljao hvalospeve. Pesnik je bio krpa od čoveka, mračan, sitan i ispošćen, upalih obraza i ofucanih crnih kovrdža. Svoje dvadeset četiri godine nosio je grozničavo žustro. Pohlepa mu je oko očiju utisnula bore, pakostan osmeh nabirao mu je usne. Na njegovom licu borili su se vuk i prase. A bilo je to izražajno, pronicljivo, ružno, ovozemaljsko lice. Ruke su mu bile male i kao stvorene za grabež, a prsti kvrgavi kao užje; i nisu prestajali da, silovitim i izražajnim pokretima, titraju ispred njega. Što se tiče Tabarija, iz njegovog zgnječnog nosa i balavih usta provirivala je beskrajna, samozadovoljna, zadivljujuća maloumnost: ona opaka slučajnost koja upravlja životima čovekolikih gusaka i čovekolikih magaraca htela je da on postane lopov, baš kao što je mogao da postane najcenjeniji buržuj.

S druge monahove strane, Montinji i Tevenen Panset bacali su kocke. Oko ovog prvog svijao se miris dobrog porekla i obrazovanja, kao kod palog anđela; u njegovoj pojavi bilo je nečeg čežnjivog, gipkog i ućtivog; a na licu nečeg orlovskog i prijatnog. Siroti Tevenen bio

je na velikom dobitku: tog poslepodneva u Fobur Sen-Žaku podlost ga je izobilno poslužila i celu noć je pe-lješio Montinjija. Bljutav kez ozario mu je lice; njegova ćelava glava blistala je kao ruža opasana vencem riđih kovrdža; njegov donekle izbačen stomak podrhtavao je od prigušenog kikotanja dok je odnosio šnur.

„Dižeš ili odustaješ?“ reče Tevenen. Montinji klim-nu smrknuo.

„Neko bi pozeleo svečanu večeru“, napisa Vijon, „Hleb i sir na srebrnom tanjiru. Ili – ili – daj, pomaži, Gvido!“

Tabari se zakikota.

„Ili peršun u zlatnoj zdeli“, nažvrlja pesnik.

Vetar je napolju besneo; raznosio je sneg ispred se-be, a ponekad dizao glas, pobedonosno klićući i brun-dajući kroz dimnjak kao iz groba. Kako je noć odmi-cala, mraz je stezao sve više. Vijon je, napućivši usne, oponašao šibanje vetra, proizvodeći zvuk nalik neče-mu između zvižduka i ječanja. Bila je to tajanstvena, ne-prijatna pesnikova nadarenost, koje se pikardijski mo-nah uveliko gnušao.

„Zar ne čujete kako zavijaju vešala?“ reče Vijon. „I svi tamo igraju đavolov ples u prazno. Samo vi igrajte, dragi moji, ali nećete se zgrejati ni ovoliko! Uh! Kakav nalet! Ovog časa neko pade! Jedna mušmula manje na tronogom mušmulinom drvetu! – Ama, Don Nikolase, noćas će biti hladno na drumu za Sen-Deni?“ upita on.

Don Nikolas trepnu s oba svoja krupna oka i kao da proguta svoju Adamovu jabučicu. Monfokon, ta je-ziva pariska vešala, kao da je srastao s drumom za Sen-Deni, a ova dosetka pogodi ga tamo gde je najranjiviji. Što se Tabarija tiče, on se bez mere cerekao zbog mu-šmula; nikad nije čuo ništa tako blesavo; stavio je ruke

oko pojasa i likovao. Vijon mu zalepi zvrčku po nosu, od čega se njegova razdraganost preobrazi u napad kašlja.

„Ama, prestani s tim“, reče Vijon, „i razmisli šta se rimuje sa 'riba.'“

„Dižeš ili odustaješ“, reče Montinji po ko zna koji put.

„Svim srcem“, reče Tevenen.

„Ima li još nešto u toj boci?“ upita monah.

„Otvori sledeću“, reče Vijon. „Kako uopšte misliš da to svoje telo velikog krmka napuniš sitnicama poput ovih boca? I kako očekuješ da odeš na nebo? Koliko anđela, po tvom mišljenju, može da se odvoji da uznesu jednog jedinog monaha iz Pikardije? Ili misliš da si drugi Ilija – i da će po tebe poslati kočiju?“

„*Hominibus impossibile*“¹, uzvрати monah puneći sebi čašu.

Tabari je bio u ekstazi.

Vijon ga ponovo čvrknu po nosu.

„Smej se mojim dosetkama, ako ti je baš po volji“, reče on.

„Sjajno“, primeti Tabari.

Vijon mu se unese u lice. „Razmišljaj o tome šta se rimuje s 'riba'“, reče on. „Šta ti imaš s latinskim? Na velikom sudu poželećeš da ne razumeš ni reč, kad đavo pošalje po Gvida Tabarija, sveštenika – đavo s grbom na leđima i usijanim noktima. Kad već govorimo o đavolu“, nastavi on šapatom, „pogledajte Montinjija!“

Sva trojica kradomice se zagledaše u kockara. On kao da nije uživao u svojoj sreći. Usta je namestio donekle u stranu; jedna nozdrva gotovo da mu je bila za-

¹ „Nemoguć svet“ (lat.).

pušena, a druga uveliko naduta. Crni pas opružio se na leđa, kako se kaže u onoj jezivoj dečijoj metafori; i disao je teško pod nekim strašnim teretom.

„Izgleda kao da bi mogao da ga proburazi nožem“, prošaputa Tabari, iskolačenih očiju.

Monah se strese, okrenu lice i pruži ruke prema crvenom žaru. Hladnoća je bila ono što je ovako delovalo na Don Nikolasa, ne nikakav osećaj za ono moralno.

„De, de“, reče Vijon, „šta ćemo s ovom baladom. Kako napreduje?“ I rukom dajući ritam, on je naglas pročitao Tabariju.

Kod četvrte strofe, prekide ih munjevito i kobno komešanje među kockarima. Partija se završila, a Tevenen samo što razmače usne da objavi još jednu pobjedu, kad Montinji skoči hitro kao zmija i proburazi ga kroz srce. I sve se dogodilo pre nego što je ovaj imao vremena da makar krikne, da se makar izmakne. Jedan ili dva trzaja protresao mu telo; širio je i skupljao šake, pete su mu strugale o pod; a onda mu se glava skljojala preko ramena, a oči širom otvorile; i duša Tevenena Penseta vratila se svom Stvoritelju.

Svi poskočiše na noge; ali stvar je već bila gotova. Četiri čoveka gledala su jedan drugog kao aveti; pokojnik se zamišljeno zagledao u jedan ugao tavanice, nevakadašnje i odvratno se iskeživši.

„Bože moj!“ reče Tabari; i počeo da se moli na latinskom.

Vijon prasnu u histeričan smeh. On priđe jedan korak i bezumno se pokloni Teveninu i zakikota još glasnije. Onda, onako zaprepašćen, iznenada sede na hoklicu i nastavi da se gorko ceri kao da će se raspasti u paramparčad.

Montinji se pribrao prvi.

„Da vidimo šta ima kod sebe“, primeti on; i vešto isprazni pokojnikove džepove i stavi novac na sto u četiri jednake gomile. „Ovo je za vas“, reče on.

Monah uze svoj deo uz dubok uzdah i krišom osmotri mrtvog Tevenena koji samo što nije pao i oborio stranice fotelje.

„Svi smo upetljani u ovo“, uzviknu Vijon, savlađujući svoju razdraganost. „Za sve koji smo ovde, ovo je stvar za vešala – da ne pominjem one koji nisu ovde.“ On napravi zaprepašćujući pokret kroz vazduh svojom uzdignutom desnom rukom, isplazi jezik i zabaci glavu na stranu, dočaravajući sliku i priliku obešenog. Onda strpa u džep svoj deo plena i promrda nogama kao da hoće da povрати cirkulaciju.

Tabari se poslednji pribrao; on nasrnu na novac i povuče se u drugi deo sobe.

Montinji uspravi Tevenena u fotelji i izvuče bodež; istog trena šiknu krv.

„Bolje da promrdaš“, reče on, dok je brisao oštricu o gunj svoje žrtve.

„Mislim da je bolje“, uzvрати Vijon progutavši kne-dlu. „Prokleta debela glavurda!“ prasnu on. „Stoji mi u grlu kao flegma. Kakva prava čovek ima da bude riđokos kad je mrtav?“ I on se zaprepašćen ponovo skljoka na hoklicu i rukama zakloni lice.

Montinji i Don Nikolas naglas se nasmejaše, čak im se i Tabardi stidljivo pridruži.

„Uplakana bebica“, reče monah.

„Uvek sam govorio da je bio žensko“, nadoveza se Montinji podrugljivo. „Što ne ustaneš?“ nastavi on, ponovo drmusajući telo ubijenog. „Prodžaraj tu vatru, Nik!“

Ali Nik je imao druga posla; on je neprimetno dohvatio Vijonovu kesu, kad je pesnik, malaksao i ustrep-tao, seo na hoklicu tamo gde je ni tri minuta pre toga sastavljao baladu. Montinji i Tabari nemo su zahtevali svoj deo plena, koji im je monah prećutno obećao dok je kesu gurao u nedra svoje odore. Na bezbroj načina, za praktičan život umetnička priroda nikako ne pristaje čoveku.

Čim je krađa obavljena, Vijon se strese, skoči na noge i poče da džara po rasutom i ugašenom žaru. U međuvremenu, Montinji otvori vrata i oprezno proviri na ulicu. Padina je bila pusta; dosadna patrola nije bila na vidiku. Ipak, preovladalo je mišljenje da je najpametnije da zbrišu svi odjednom; i kako je Vijon bio u žurbi da bez oklevanja zbríše što dalje od mrtvog Tevenena, a ostali u još većoj žurbi da ga se otarase pre nego što otkrije nestanak svog novca, on je, prema opštoj saglasnosti, trebalo prvi da izbiје na ulicu.

Vetar je trijumfovao i rasterao oblake. Tek nekoliko krpa, tankih poput mesečine, žurno je preletalo preko zvezda. Bila je ljuta zima; i prema uobičajenom optičkom dejstvu, predmeti kao da su bili mnogo jasniji nego na najjačoj dnevnoj svetlosti. Usnuli grad bio je potpuno nepomičan: četa belih kukuljica, ravnica prepuna sićušnih Alpa pod treperavim zvezdama. Vijon je proklinjao svoju sudbinu. Kamo sreće da je i dalje padao sneg! Ovako, kud god da pođe, na svetlucavim ulicama ostavlja neporeciv trag za sobom; kud god da pođe i dalje je povezan s kućom pored groblja Sen-Žana; kud god da pođe, sopstvenim sporim korakom neminovno ispreda nit koja ga povezuje sa zločinom i odvodi na vešala. Pokojnikov kez vraćao mu se s novim značenjem. On pucnu prstima kao da hoće da obodri sopstveni duh

SADRŽAJ

Prenočište: priča o Fransoa Vijonu	7
Vil iz vodenice	32
Vrata gospodara od Maltroa	64
Blago Franšara	90
Diogen	161
Volšebnica	171
Đavo iz boce	192
Ostrvo glasova	229